

Treballador i ciutadà: els vincles actuals

Col·laboracions en aquest número:

Teresa Crespo (Presidenta d'Entitats Catalanes d'Acció Social), Carme Capdevila (Consellera d'Acció Social i Ciutadania de la Generalitat de Catalunya), Saül Karz (Professor de sociologia a la Universitat Paris-Sorbonne), Xavier Prats (Director de Política d'Ocupació, Estratègia de Lisboa i Relacions Internacionals de la Comissió Europea), Oriol Homs (Director General de la Fundació CIREM), Teresa Torns (Doctora en Sociologia per l'Universitat de Deusto), Jose Antonio Alcaide (UGT), Jordi Ferrer (ECAS), Jordi William Carnes Ayats (President de Barcelona Activa), Jordi Sánchez (Adjunt general al Síndic de Greuges de Catalunya), Montserrat Ballarín (Presidenta delegada de l'Àrea de Benestar de la Diputació de Barcelona), Xavier Villarejo (Fundació Ared), Comissió d'Inserció Sociolaboral d'ECAS, Sonia Fuertes (Fundació Salut i Comunitat)

2n Quadern Treball i Ciutadania

Treballador i ciutadà: els vincles actuals

Direcció General:

Agència de Comunicació Social

Coordinació tècnica:

Direcció Tècnica: Xavier Orteu

Redacció: Iratxe Couviellos

Correcció: Blanca Rodríguez i Mariona Barrera

Disseny i il·lustració: Patrizia Schopf

Maquetació: TGA

Fotografies: Fundació Ared (p. 20-21), Arrels Fundació (p. 34-35)

Impressió: Solucions Gràfiques Xeix

c/ Llull, 80 local 1

08005 Barcelona

Dipòsit legal B-24066-2010

Imprès amb paper reciclat 100%

2ⁿ Quadern →

Treball i Ciutadania Treballador i ciutadà: els vincles actuals

PRESENTACIÓ

Teresa Crespo

Presidenta
d'ECAS

Fruit del primer congrés que ECAS va organitzar el mes de juliol de 2009, avui ens plau presentar el *2n Quadern Treball i Ciutadania*, que és un intent de recollir un dels blocs temàtics que es varen treballar durant aquells dies, amb la participació d'unes 400 persones i la presència de moltes institucions representatives de caràcter social, econòmic i polític del nostre país.

El congrés volia ser un espai d'enriquiment del nostre saber i una via per trobar noves formes d'actuar i treballar per una societat més equitativa i més solidària. Destinat als professionals de l'acció social, tenia per objectiu facilitar referents conceptuals i teòrics per analitzar la realitat canviant generada per la crisi econòmica, on s'estan produint de forma accelerada una sèrie de transformacions que dificulten la integració de la població que viu situacions de vulnerabilitat. Volíem trobar nous instruments que ens permetessin respondre a les necessitats emergents de la nostra societat i, en conseqüència, redefinir les polítiques socials i actuacions que se'n deriven.

Aquest *2n Quadern Treball i Ciutadania* s'ha centrat en el segon eix del congrés, estructurat al voltant de la persona i el món laboral. És a dir, en trobar noves articulacions entre l'ocupació o la manca d'ocupació i la participació ciutadana. La nostra Comissió d'Inserció Sociolaboral, motor del congrés, partia de la hipòtesi que es pot assolir la ciutadania però que es tracta d'un procés complex on els factors econòmics, individuals i socials s'articulen i determinen les oportunitats i capacitats de la persona per integrar-se a la societat i participar-hi de forma autònoma.

A mitjans de 2010, aquelles preocupacions que la realitat ens plantejava s'han accentuat amb l'agreujament de la crisi, que està mostrant la seva duresa i els seus efectes amb una magnitud i severitat que en aquell moment no podíem preveure. I si ens preocupaven les persones que estaven a l'atur, avui els gairebé 700 mil aturats a Catalunya -més de 4,6 milions a Espanya- ens qüestionen encara més les incògnites que se'ns plantejaven sobre si l'ocupació és una via d'accés a l'exercici de la ciutadania o sobre com gestionar

un nou escenari produït pel trencament del model socioeconòmic, on persones -mai ho haguéssim pensat- es troben en situacions d'exclusió i pobresa des de les quals és molt difícil l'exercici ciutadà.

En aquest context, ens plantejaven preguntes que avui encara ens interpel·len amb més força. ¿Què ha passat per què avui la feina hagi perdut el caràcter de centralitat d'altres temps? ¿Com la lluita per l'ocupació ha generat un major individualisme oblidant la solidaritat i la cooperació? ¿De quina manera s'ha actuat per capgirar els valors, que han generat que es prioritzi el benefici econòmic per davant de la persona? ¿Com hem d'actuar per potenciar les competències i capacitats de les persones perquè no siguin rebutjades del mercat laboral? ¿Per què el concepte de ciutadania -entesa com la condició i el dret que ostenten aquells que pertanyen i es relacionen en una comunitat- no s'està exercint plenament per part de tota la població? Per què hi ha un perfils determinats que es troben exclosos amb major força del mercat de treball i de la nostra societat?

I ens preocupen moltes coses de la realitat immersa en la crisi que tampoc tenim resoltes. Avui s'està actuant per redreçar la crisi, però veiem amb temor que aquells que no han estat els qui han generat aquesta situació siguin els únics que en pateixin les conseqüències. Constatem que alguns col·lectius que ja tenien dificultats socials i econòmiques avui han de fer front a nous reptes per subsistir i, per tant, no es plantegen l'exercici dels seus drets i deures o el ser protagonistes del desenvolupament propi i de la comunitat. Per a molts d'ells, els diferents elements del context actual suposen un cúmul de dificultats que s'afegeixen als propis dèficits i, en conseqüència, difícilment arribaran a accedir al ple exercici de la ciutadania ni a l'establiment dels vincles socials que defineixen una societat cohesionada.

Les noves formes de treball i l'atur estan generant una nova pobresa, la pèrdua d'identitat i una major vulnerabilitat social i econòmica a les nostres ciutats, que pot conduir-nos a una fractura social cada vegada més profunda i amb majors dificultats per vèncer-la.

Només ens resta l'esperança que les polítiques socials i el nostre treball puguin pal·liar aquest escenari.

A la societat actual no s'evidencia suficientment el sentit de responsabilitat per generar condicions socioeconòmiques que atorguin oportunitats per a l'ocupació i la cohesió social. Ens preguntem si tots, des de cada lloc i tasques que ens ha tocat desenvolupar, serem capaços de generar i oferir noves alternatives per aquells que més ho necessiten.

Al congrés, ECAS va afirmar que volia ser:

- **Un referent** per crear aquestes noves sinergies i aliances generadores d'oportunitats per les persones que es troben en situacions de vulnerabilitat.
- **Un treballador imprescindible** per intervenir en la lluita contra la pobresa, aportant metodologies renovades, models i tècniques fonamentades en un treball rigorós i de qualitat en benefici de les persones i el seu desenvolupament.
- **Un actor clau** per treballar colze a colze amb les administracions, el món econòmic i els agents socials per construir aquesta societat més justa i igualitària i descobrir les noves oportunitats per un futur pròxim. Tota crisi genera canvis que poden representar grans oportunitats que hem de saber aprofitar.

Crec que disposem del coneixement i de la voluntat per aconseguir ser un actor clau, un referent per crear noves sinergies i un treballador imprescindible per lluitar contra aquest context contrari al desenvolupament de les persones. Per ECAS és un motiu d'esperança i és també un repte i un compromís treballar amb tots els estaments, agents i entitats que d'alguna manera varen participar al congrés per tal de que, des de l'especificitat de cadascú, sapiguem trobar unes fites comunes i alhora complementàries que potenciïn l'efecte transformador de la nostra societat. ➤

Índex

4 Presentació

Teresa Crespo

8 El treball i els drets dels ciutadans

Carme Capdevila

14 Neoliberalisme, crisi i treball social

Saül Karz

20 Els dispositius d'inserció i les noves formes d'articulació entre treball i ciutadania

22 El futur del model social europeu

Saül Karz

27 Noves (i més) polítiques de formació, ocupació i inserció

Oriol Homs

30 Autonomia, socialització i suport per a una sortida col·lectiva

Teresa Tornis

34 Aportacions al debat

46 Repensant l'aliança entre treball i ciutadà

Sonia Fuertes

El treball i els drets dels ciutadans

**Carme
Capdevila**

Consellera d'Acció
Social i Ciutadania
de la Generalitat de
Catalunya

A banda del risc d'Ullrich Beck i la vida líquida de Zygmunt Bauman, hi ha tot un conjunt de respostes que expliquen el funcionament de la societat occidental avui. El pas de la societat industrial a la post industrial ha comportat una sèrie de canvis i de transformacions arreu –a nivell econòmic, polític, social...— que han afectat la vida de les persones d'una manera mai vista.

El treball, eix clau per a la inclusió dels éssers humans en societat, ha patit també aquests canvis, i això ha comportat l'expulsió de molts treballadors del mercat laboral. Aquestes persones han passat a perdre, en certa mesura, el seu estatus de ciutadà.

Què ens ha passat?

La societat industrial que apareix a partir de la Segona Guerra Mundial s'expandeix i es consolida fins ben entrada la dècada dels vuitanta. Es viu una època d'alta ocupació, de creixement del consum massiu, d'estandardització de la producció (*fordisme*); els Estats del benestar s'organitzen en funció d'uns homes que fan la tasca productiva i unes dones que es dediquen a cuidar als familiars amb necessitats socials a casa. A més, els sindicats són plenament representatius i tenen molta incidència política perquè la classe treballadora és molt homogènia i els veu com el seus representants legítims.

Per altra banda, en termes demogràfics, les persones entren al mercat laboral als 16 anys, es jubilen als 65 i tenen una esperança de vida que oscil·la entre els 72 i els 75 anys. Les pensions poden mantenir-se sense problemes perquè hi ha un superàvit clar de treballadors actius que permet, també, l'impuls de prestacions socials vàries: Seguretat social, educació, salut...

Tot comença a canviar amb l'impuls de la globalització, les tecnologies de la informació i la caiguda de les barreres al capital financer, que incentiven el liberalisme econòmic i polític durant els vuitanta, i fan possible el creixement d'un capitalisme salvatge i afavoridor del guany ràpid que no té en compte els costos socials i mediambientals de la producció.

El model econòmic canvia radicalment; la competitivitat pren força i pressiona perquè es produeixi una desregulació en tots els àmbits del sistema. Per guanyar quota de mercat s'han de reduir els costos del treball, i així es comença un procés de degradació dels avenços assolits en l'estatut del treballador.

Apareixen a escena conceptes com la precarització, la flexibilitació i la reducció dels salaris reals. Elements que ajuden a reduir significativament els costos vinculats al treball.

Per altra banda, es transforma també el mateix concepte del treball. Mentre que a la societat industrial, la inclusió al mercat laboral garantia uns drets determinats, avui trobem que la gran diversificació dels tipus de feina i els múltiples itineraris vitals de la ciutadania afavoreixen que el fet de treballar deixi de ser l'eix al voltant del qual gira la vida de les persones. Hem passat, doncs, del viure per treballar a treballar per viure.

I això va lligat, també, a canvis en els aspectes relacionals. Fernando Fantova ho resumeix d'aquesta manera: "Amb la precarització del treball s'estan produint fortes modificacions en l'àmbit relacional, amb una positiva disminució del control social que promou l'autonomia de les persones, però amb una fragilització

i dissolució de vincles i identitats que aporten seguretat i protecció¹».

Fantova ens recorda que la nostra qualitat de vida depèn en gran part dels vincles i suports informals que tinguem, així com de les relacions que construïm dins la família, el barri o els grups i comunitats dels quals formem part. A partir d'aquesta idea podem afirmar, doncs, que la feina ha perdut bona part del paper central de creador d'identitats i status que tenia abans.

Ho demostra una de les conseqüències més dramàtiques de la desregulació: persones que tenen feina pateixen per a mantenir la seva autonomia i necessiten ajudes socials per a poder viure. Són els nous exclosos del sistema. Ciutadans amb sous baixos que no poden deslligar-se de la tutela de l'Administració per a viure. Són la ciutadania precària.

El treball com a eina d'inclusió

Partim de la base, però, que el treball segueix sent un potent instrument d'inclusió social. Perquè ens dóna autonomia, afavoreix la nostra estabilitat vital i hauria d'oferir-nos un projecte de futur damunt del qual poder construir la nostra vida.

Cal recordar, però, que aquesta inseguretat és tremendament injusta i acaba consolidant una societat amb menys oportunitats per a tots aquells col·lectius que són expulsats del mercat de treball. Perquè la desigualtat d'oportunitats no afecta tothom per igual. Hi ha uns col·lectius que tenen més difícil la seva inclusió laboral...

Tot i el gran salt que s'ha fet amb la incorporació de les dones al mercat de treball, encara avui persisteixen diferències laborals entre homes i dones: les dones cobren menys per a realitzar les mateixes tasques, tenen més presència en uns determinats sectors

1 *Servicios Públicos, tramas relacionales e inclusión social, Fernando Fantova*

menystinguts per aquest fet, i encara realitzen la doble jornada laboral (treballen fora i dins de casa).

Els joves veuen complicada la seva inserció al mercat de treball. Precisament per això, durant aquesta legislatura hem intentat posar-hi remei amb l'Acord per a l'Ocupació Juvenil firmat entre els principals sindicats i organitzacions patronals del país, i amb l'impuls de la Xarxa per a l'Emancipació Juvenil.

Un altre col·lectiu amb molts problemes d'inclusió laboral és el de majors de 45-50 anys. Persones amb experiència que han sortit del mercat laboral a conseqüència de l'abús de les prejubilacions o el tancament d'empreses que s'ha fet durant els últims temps. Cal fer possible vies per al retorn d'aquestes persones al món del treball i aprofitar la seva expertesa. Davant de l'escenari demogràfic que vivim avui (augment de l'envelliment i sobreenvelliment), necessitem actius per fer front a la sostenibilitat dels nostres sistemes de protecció social i garantir uns nivells adequats, i de qualitat, de les prestacions que vulguem oferir.

Per últim, una part del col·lectiu de persones immigrades també té problemes d'inclusió laboral. Durant els darrers deu anys, el creixement econòmic del país ha fet necessària l'arribada de mà d'obra estrangera, la qual s'ha concentrat en sectors com la construcció o els serveis. Ara, quan la crisi econòmica ha esclatat, moltes de les persones immigrants que van venir a Catalunya a treballar i construir un futur millor, han perdut la seva feina i veuen com se'ls acaba el subsidi d'atur. Cosa que fa més fàcil que caiguin en el cercle de l'exclusió.

Un nou model econòmic i els serveis d'atenció a les persones

Ens trobem davant d'un escenari confús. La crisi econòmica i la pèrdua de confiança han alentit el creixement econòmic i han destruït molts llocs de treball. Sectors que eren generadors de molta ocupació al nostre país –com el sector immobiliari– han perdut la capacitat de crear riquesa i tardaran molts anys a

recuperar-se. Per altra banda, i com assenyalen els experts, la competitivitat del futur no es guanyarà en aquests àmbits, sinó que caldrà trobar nous camps on especialitzar el país i guanyar solvència econòmica.

Caldrà deixar enrere els anys del guany fàcil, els beneficis lligats al moviment de capital i a una idea de capitalisme egoista i irresponsable.

És aquí on el sector de l'acció social pren força. Els canvis fruit de l'envelliment de la societat (al 2040, el 25% de la població tindrà més de 65 anys) ofereixen tota una sèrie d'oportunitats que caldrà saber aprofitar, ja que s'obre un mercat de productes, serveis i tecnologia aplicable a aquest sector de població. Per altra banda, fenòmens com l'aparició de noves modalitats familiars, o la gestió de la immigració, demanen professionals formats i competents que ajudin a resoldre els problemes derivats de la manca d'autonomia i de les friccions que genera convivència entre ciutadans.

Necessitem especialitzar-nos i formar-nos en aquest camp. Els serveis socials són un nou mercat emergent que mou més de 10.000 milions d'euros anuals, i a Catalunya tenim tota una xarxa d'agents i proveïdors de serveis socials que aposten per la qualitat i la innovació.

El serveis socials tenen, doncs, l'obligació de fer de tractors d'altres sectors que han patit les conseqüències de la crisi –automoció, construcció...— i, alhora, d'impulsar els valors de solidaritat, atenció de qualitat i respecte que requereix l'atenció a les persones.

Potenciar els drets de ciutadania des dels serveis socials

Un dels objectius clau de les polítiques socials és la configuració d'una societat més justa. Treballem per a donar cobertura de les necessitats socials al llarg de la vida però, alhora, volem poten-

ciar les capacitats dels individus perquè aquests puguin viure de forma autònoma i es converteixin en ciutadans actius.

Entenem que la protecció social és necessària per evitar situacions d'exclusió, però cal posar molt d'èmfasi en fer accions preventives que evitin que molts ciutadans pateixin l'expulsió del sistema econòmic. L'avenç dels drets de ciutadania i la participació política de les persones fa possible que aquestes es converteixin en part implicada del progrés col·lectiu. Com hem dit abans, un dels aspectes que cal impulsar és l'accés al mercat de treball de joves, dones, persones més grans de 45 anys...

En aquest sentit, i per concloure, des de les polítiques d'acció social tenim la responsabilitat de promoure certs canvis en el nostre model econòmic per aconseguir arribar a un capitalisme més ètic, més compromès amb la igualtat d'oportunitats i que sigui propulsor d'un nou model de consum. La batalla per a fer possible aquest nou sistema econòmic és clau per tenir una societat més inclusiva, on el treball sigui un element més de la vida de les persones, però no l'únic que garanteixi l'accés als drets de ciutadania. ➔

Neoliberalisme, crisi i treball social

Cal reconciliar-se el més ràpid possible amb la paraula «contradicció», insistir molt sobre la seva cara positiva. La contradicció pot entendre's no com allò que impedeix pensar, sinó com una condició del pensament: si es tracta de pensar, pensar és acceptar la contradicció.

Saül Karz

TESI

S'ha d'evitar el catastrofisme. La feina estable encara existeix i alhora, en l'àmbit de la seva execució, encara existeix el que s'ha anomenat durant els últims deu anys el patiment de la feina, és a dir, el patiment de tot allò que té a veure amb les condicions de treball. No es tracta només de si es té o no es té feina, sinó de com s'ha d'exercir i, més enllà del factor salari, de ser conscients del que cadascú *paga per guanyar-se la vida*.

La ruptura del vincle entre treball i ciutadania, de la seva aliança —en política, i també en els negocis—, és contrària a la fusió, a la identificació: s'ha trencat la idea de que el treball condueix a diferents formes de ciutadania. La crisi i les seves repercussions sobre el món laboral forcen els interrogants de què succeeix amb la feina i cap a quin tipus de ciutadania —per no dir concepció del món— porta la situació actual. El present del món laboral està marcat per la desestabilització del lligam social, el treball intermitent i la gent sense un lloc dins la societat. Tot plegat sembla destinat inevitablement a empitjorar el tipus de ciutadania i a portar a un estat de nostàlgia d'aquella que sembla haver desaparegut; a un continu «abans era millor». Hi ha, però, dues qüestions que no s'han de confondre.

* Filòsof i sociòleg, va néixer a Argentina i viu des del 1965 a París. Professor de sociologia (Universitat Paris-Sorbonne), ha estat convidat com a professor a les facultats de Treball Social de Montreal (Quebec) i de Paraná (Argentina), i actualment exerceix en qualitat de consultor per a equips de treballadors socials i psicòlegs. Ha escrit nombrosos articles sobre qüestions socials i psico-polítiques. Té dues obres en castellà publicades per l'editorial Gedisa (Barcelona): *La exclusión, bordeando sus fronteras* (amb Michel Autès, Robert Castel, Monjue Sassièr i Richard Roche), i *Problematizar el trabajo social: definición, figuras, clínica*. Prepara un nou llibre sobre la parentalitat i col·labora amb la xarxa Pratiques Sociales: www.pratiques-sociales.org.

La primera és si s'hauria de caracteritzar l'època en què vivim actualment com una època de revolució, com ho van ser la revolució francesa, la soviètica o la cubana; és a dir, una època de modificació radical de la manera de produir, de la manera de consumir i de la manera de pensar. És una banalitat extrema caracteritzar el liberalisme com un model econòmic, posant l'accent únicament a l'economia. Si el liberalisme és tan potent, es deu al fet que és una sistema de pensament, una manera de néixer. És una concepció del món: no defineix només un sistema econòmic, sinó que suposa una revolució perquè implica una modificació radical en les condicions de vida. Per aquest motiu hi ha d'haver desconfiança respecte a la paraula «crisi». Efectivament, estem en crisi; però perquè hi hagi crisi hi ha d'haver un model. Molts consideren que el liberalisme passa ara per un moment baix, però que tornarà a arreglar-se. No obstant, qui afirma això desconeix la història del capitalisme. Aquest tipus de situacions –com l'actual— és normal dins el sistema capitalista; és una situació lògica en el marc del sistema. D'altra banda, no s'ha de pensar que la crisi afecta tothom de la mateixa manera: no hi ha crisi sense gent que se'n beneficiï.

La segona qüestió que cal puntualitzar té a veure amb el treball social, que coneix avui en dia una crisi objectiva i subjectiva de certs ideals. Si la paraula crisi està avui en voga és perquè aquesta és una època de dol per als treballadors, per a la classe mitjana; és una època de dol respecte al que pensàvem que el treball havia de subministrar, el que somiàvem que la ciutadania havia de ser.

ANTÍTESI

Hi ha dues preguntes fonamentals que la ciutadania s'ha de plantejar:

Es confonen de vegades els conceptes «treball» i «feina»?

De vegades s'utilitzen com a sinònims i de vegades com si fossin dues paraules que no tenen res a veure. D'un desocupat es diu

que és una persona «sense treball», i això és desconèixer que per buscar feina fa falta molt de treball físic i mental, moltes angoixes. Per tant, potser quan es parla de treball en realitat s'està parlant de feina o de treball *assalariat*. Si diem que algú no té treball, es dedueix que no fa res, una idea totalment abstracta. Quan es parla de treball assalariat, no es pot evitar parlar de quant es guanya, per a qui es treballa i en quines condicions laborals. Però es pot parlar de «treball» de manera molt general, i fins i tot plantejar qüestions que en filosofia s'anomenarien *metafísiques* sobre la relació entre treball i ciutadania. En canvi, quan es parla de «feina» entren en joc conceptes molt més concrets, com el nivell de recursos, el capital cultural o les classes socials. Tal vegada s'utilitza la paraula «treball» per amagar la realitat d'allò de què realment s'està parlant.

Es diu que el treball i la feina son valors universals, però no és així. Hi ha societats que han sobreviscut com han pogut sense feina, però amb treball. Pel que fa a la nostra societat, la feina no és un problema per a tothom, sinó només per a una part de la població. Des d'aquest punt de vista, òbviament la situació actual és molt complicada o, si més no, molt complexa, però resulta que el que la fa tant complexa sovint és justament el fet de no analitzar convenientment les paraules que es fan servir. Buscant un altre exemple, «ciutadania» és una paraula molt rica, però la ciutadania real suposa igualtat, un nivell d'informació relativament elevat, una capacitat de decisió important i, a més, està vinculada a la creació de poder. Cal tenir en compte tot això i utilitzar les paraules amb un mínim de precaució, com a conceptes.

En la ruptura del vincle entre treball i ciutadania, què s'ha trencat? Què vol dir exactament que aquest vincle s'ha trencat?

S'ha trencat, entre d'altres coses, la centralitat del treball, cosa que implica que el treball havia estat central. Però potser en realitat el que s'ha trencat ha estat la il·lusió de molta gent de que el treball fos central, de que fos la porta d'accés a les proteccions

socials i a la inserció en la societat: el que s'ha trencat és la idea de que la societat s'havia fet sobre els rols del treball com a clau d'obertura al món.

Parlant dels temps actuals, es viu una caiguda dels valors col·lectius i, paral·lelament, un augment de les individualitats. Però això demostra el desconeixement de que l'individualisme és un valor col·lectiu, una ideologia social; l'individualisme es dirigeix a cadascuna de les persones, en la mesura en que cadascuna d'elles forma part d'un grup. D'altra banda, quan hi havia valors col·lectius, aquests no eren compactes; fent un repàs de la història humana s'observa que la solidaritat que va existir en el passat mai no va ser universal. Avui en dia parlem de la precarietat contemporània lligada sovint a les diferents formes de treball i a la fabricació de treballadors pobres, però convé també recordar que la precarietat contemporània no existeix per a segons quines capes socials, i que a més facilita la submissió de les masses. El que avui es coneix com a «precarietat» té a veure amb la introspecció, amb l'assimilació subjectiva de la submissió.

→ Utilitzem el terme «crisi» no perquè sigui una conjuntura anormal del sistema —ja hem vist que no ho és—, sinó perquè és diferent d'allò d'abans, que molts hauríem volgut que continués.←

I, malgrat tot, no es pot dir que tot va malament o, com a mínim, que va malament per a tothom. Si hom pensa en la democràcia xilena del 1973, aquesta establia el totalitarisme per a certes capes socials i la llibertat per a les altres; és en coses com aquestes on entra en joc el rol constitutiu de la contradicció a què fa referència la frase que encapçala aquest escrit. Davant de tot això, el primer que ha de fer el treball social és recordar que no ho pot tot: es pot ajudar —i molt— la gent, però la realitat demostra que la tasca social no la pot canviar de forma radical. D'altra banda, la crisi actual ha servit per *despsicologitzar* despsicologitzar els problemes de la gent, per constatar que la psicologia, la psiquia-

tria i la psicoanàlisi, per necessàries que siguin, no poden explicar la situació de la gent. La crisi actual ha estat «benvinguda» per aquells que accepten la idea de que el treball social no és ni ideològicament ni políticament neutre; el treball social no està fet perquè la gent funcioni millor, sinó que es tracta d'ajudar la gent perquè compleixi certes maneres de fer, certs models, certs ideals. Si el treball social és eficaç, és precisament gràcies al fet que no és neutre. Un altre aspecte positiu del treball social és que recorda la necessitat del treball teòric, d'ocupar-se de la gent i, per descomptat, també de la necessitat d'estudiar.

SÍNTESI

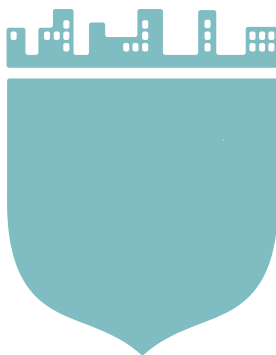
Viure en una època de revolució neoliberal vol dir que el treball social és una professió amb avenir, ja que una societat immersa en un context neoliberal és una gran proveïdora de casos socials. Prenent com a element de comparació el fracàs escolar, un ha de preguntar-se necessàriament si es tracta d'una conjuntura, un accident o una mala estructura de l'escola. Igualment, doncs, en l'àmbit del treball la pregunta ha de ser si la desocupació és un accident personal o una conseqüència del capitalisme, si es parla de violència i inseguretat en singular o en plural. Seguint amb el símil, si es parla de violència en singular s'està fent referència a la violència rebuda, però si se'n parla en plural s'està parlant de la violència que els nois introdueixen a les escoles, i s'està dient que la violència forma part de l'escola; s'ha de parlar no només de les violències dels joves, sinó també de la violència sobre les joves.

→ El liberalisme és el sistema que ha aconseguit convèncer els seus esclaus que més enllà de l'esclavitud no hi ha cap perspectiva. ←

A la conclusió *no conclusiva* de tot plegat, doncs, hi apareixen dues qüestions. En primer lloc, hi ha alguns treballadors socials

que denuncien la instrumentalització política del treball social per part del liberalisme; això implicaria que el treball social fos políticament neutre. El neoliberalisme no instrumentalitza el treball social, sinó que li dóna certs objectius polítics; però no hi ha cap violació del treball social. En segon lloc, els professionals del treball social han de pensar en la diferència entre «fer-se càrrec» i «tenir en compte» algú. Fer-se càrrec d'algú voldria dir actuar d'una forma excessivament paternalista, portar algú allà on ha d'anar; això és altament perillós, ja que és prou sabut fins a quin punt la gent que vol el bé d'algú pot anar molt lluny i actuar com a botxí. El botxí vol el bé de la seva víctima, vol extirpar el pecat del seu cos. Per contra, tenir en compte algú és fer les coses *amb* algú en lloc de *per a* algú; i és que el treballador social ha de treballar amb les persones a les quals ajuda, persones perfectament conscients de les seves condicions de vida. Per al treballador social, la desocupació és un concepte, mentre que per a la persona a qui intenta ajudar és una realitat. És difícil passar de «fer-se càrrec» d'algú a «tenir en compte» algú, però és un canvi necessari per fer front a la desastrosa onada que arrossega la crisi. ➤

Els dispositius d'inserció i les noves formes d'articulació entre treball i ciutadania

Tres experts...

Xavier Prats

Director de Política
d'Ocupació, Estratègia
de Lisboa i Relacions
Internacionals de la
Comissió Europea

Oriol Homs

Director General de
la Fundació CIREM

Teresa Tornó

Doctora en
Sociologia per
l'Universitat de
Deusto

...es pronuncien sobre tres qüestions:

1

Els perfils

Quins són els perfils dels exclosos actuals del mercat de treball? Quin és el concepte de *perfil*? Aquest tipus de caracterització, pot repercutir negativament o afavorir l'estigmatització?

2

Quines són les competències que necessitaran els treballadors del segle XXI?

Aquestes competències sovint dificulten enormement la consecució d'una feina i empenyen les persones cap a una dinàmica de competitivitat que pot arribar, fins i tot, a anul·lar la subjectivitat del propi individu.

3

Quines són les condicions individuals que fan possible iniciar la recerca de feina?

Aquesta consideració s'ha de fer tenint en compte que, sovint, la recerca de feina no permet assolir una autonomia ni econòmica ni vital, i va molt lligada al concepte de precarietat.

El futur del model social europeu

Xavier Prats

Abans d'entrar en les tres qüestions, una premissa i una reflexió prèvia. La premissa és que les noves tecnologies, per la manera com s'utilitzen, poden ser font d'alienació, però també font de participació. La reflexió gira al voltant de la idea de base del Congrés Treball i Ciutadania que ECAS va organitzar al juliol del 2009, segons la qual el creixement i la competitivitat no són incompatibles amb la cohesió social. Aquesta idea és precisament la manera de definir l'anomenat model social europeu, i el que diferencia Europa de la resta del món és la voluntat de tirar endavant la compaginació d'aquests elements; no obstant, això no sempre és fàcil de dur a la pràctica. Hi ha tres punts importants a observar sobre la realitat europea:

- L'extraordinària diferència de situacions entre territoris. A Espanya i a Catalunya, la sensació que es té és de crisi profunda, de canvi de paradigma, de transformació dels fonaments. Al costat de països com Espanya, que té una taxa d'atur del 18%, n'hi ha d'altres com Holanda, amb una taxa del 3,2%. La percepció de la crisi és, doncs, molt diferent, i no universal.
- La importància de l'impacte de les restriccions que imposa la crisi sobre la fiscalitat. El que està passant a Europa —a tot els països, incloent Espanya— és que el deute pú-

blic augmenta de manera extraordinària. Això causarà una restricció molt important sobre el marge de maniobra que es tindrà per a polítiques públiques, començant per les del sector social. Això no vol dir que s'hagin de reduir les despeses socials, però sí que el criteri d'eficàcia de la despesa serà necessàriament part de l'agenda dels propers anys.

- El treball seguirà sent la millor manera de garantir la inclusió. Es pot parlar de transformació del treball, o de quina ha de ser la relació entre treball i ciutadania; són preguntes legítimes i necessàries. La clau de la inclusió social, però, seguirà sent el fet de disposar d'un lloc de treball, i això és una realitat que es fa evident si es pensa en quina serà l'evolució de la societat. La societat actual conviu amb una taxa de dependèn-

→A l'hora de pensar en polítiques públiques en favor de la inclusió s'ha de tenir present una divisió fonamental: la que separa la gent que té una oportunitat de tornar-se a integrar al mercat de treball de la gent que no la té. ←

cia —és a dir, la proporció entre gent activa i gent no activa— que augmenta d'una manera dramàtica. Per mantenir l'actual nivell de vida, tant de la gent que produeix com de la gent que necessita ajuda, és inevitable pensar en incorporar més gent a llocs de treball, que no és necessàriament una cosa dolenta; però cal ser conscients que la via per integrar treball i ciutadania no és menys treball, sinó millor treball.

Perfils d'exclusió, competències i recerca de feina

Els perfils actuals dels exclosos són els mateixos de sempre, amb alguns més; la gent desafavorida ho és més en època de

crisi. Els últims que entren al mercat de treball són els primers que en surten.

I és que el tipus de polítiques, ajuts i mesures que es poden pensar són radicalment diferents. El criteri principal que determina la possibilitat —o l'oportunitat— de sortir de l'exclusió, encara que no s'ha de generalitzar, és l'educació. A Europa, la taxa d'ocupació de gent que no té formació és del 48%, mentre que la de la gent que té formació universitària és del 84%. Això no vol dir que tots els que tenen un títol universitari treballin en una feina universitària, però treballen, encara que sigui a força de desplaçar la gent amb un nivell educatiu més baix. Per tant, si hi ha una prioritat, un factor important, aquest és sens dubte l'educació. Hi ha, però, el problema de la utilització dels recursos, i cal ser conscients que no n'hi ha prou amb educar, sinó que sobretot s'ha d'educar bé; precisament a Catalunya, es dona una dificultat important per trobar una adequació entre el que produeix el sistema educatiu i el que necessita el mercat laboral (i, per tant, la gent).

Pel que fa a les competències que necessiten els treballadors del segle XXI, val a dir que el 80% dels llocs de treball a l'any

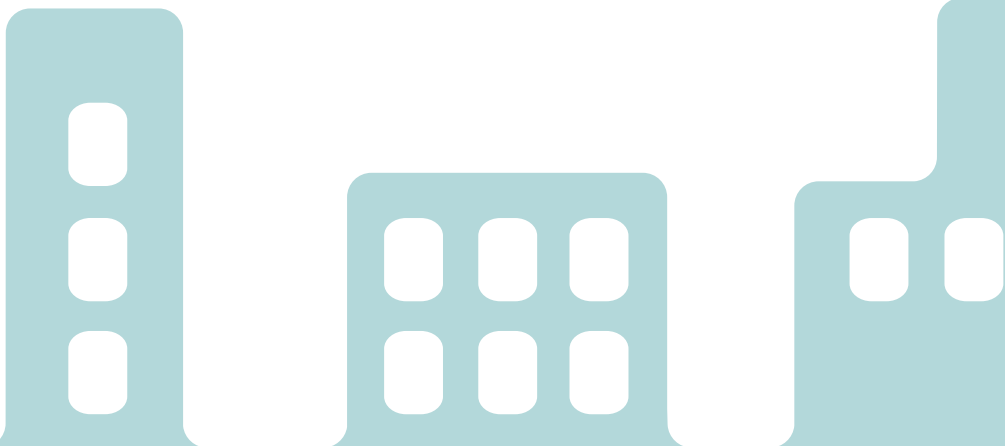

2020 ja estan ocupats, ja existeixen; per tant, no s'han d'exagerar els canvis i les transformacions que fins aleshores s'han d'anar produint.

Resta només parlar de les condicions individuals que fan possible la recerca de feina. Segurament aquí hi ha només una cosa que val la pena recollir: s'ha de reflexionar sobre la separació radical entre període d'estudi i període de treball al llarg de la vida d'una persona. Són dues etapes que estan massa diferenciades, i és altament recomanable pensar de

→Hi ha una tendència general marcada pel fet que la gent tindrà menys possibilitat de conservar una feina durant molt temps, per això caldrà desenvolupar les capacitats que afavoreixin l'adaptabilitat i la protecció de la facultat d'estar empleat, enlloc de protegir un lloc en concret. ←

manera diferent com es veu el cicle vital d'una persona i la relació d'aquest amb el treball. Davant d'aquest plantejament, és inevitable preguntar-se si la manera de mirar el futur es fa en termes d'equilibri entre drets i responsabilitats; està molt bé tenir més protecció social, però és un recurs escàs. Quan

un té la responsabilitat de distribuir un recurs escàs, l'únic criteri vàlid és l'equilibri entre drets i responsabilitats, i la manera de poder mirar cap al futur passa per plantejar els reptes que té la societat, no només en context de crisi, sinó també en termes d'oportunitat. Potser un dels exemples és, tornant a la premissa amb què obria el text, l'ús de les noves tecnologies, que poden ser una font d'alienació, però també de participació: la necessitat d'augmentar la taxa d'ocupació i de que la gent treballi més temps —perquè són menys els que treballen, i més la població dependent— pot ser també una oportunitat de millorar les condicions de vida de la gent de més de 50 anys,

→El futur s'ha d'intentar mirar no només pensant en les dificultats i en com minimitzant-les, sinó que s'ha de pensar en com es pot aprofitar. ←

de facilitar que les dones participin en el mercat de treball de manera més equilibrada, i de que puguin compaginar maternitat, vida privada i vida professional.

I és que si hi ha una diferència entre Europa i la resta del món, és que Europa és un continent més pessimista que la resta. ➤

Noves (i més) polítiques de formació, ocupació i inserció

Oriol Homs

Catalunya i Espanya es troben sota el xoc brutal d'un canvi produït en tan poc temps que la societat encara es preocupa més per com fer front a aquesta situació, que no pas per les situacions de futur. Però precisament aquest xoc que és la crisi econòmica obliga a replantejar moltes coses, a no pensar només en sortir d'aquesta situació amb més o menys el que hi havia abans, sinó també en com aprofitar-la per replantejar algunes qüestions. El moment actual és el final d'un cicle determinat; la d'ara és una estructura productiva a la qual li costa molt generar llocs de treball de forma estable i per a tothom, i això s'ha estat arrossegant des de fa massa anys, malgrat que a l'última dècada del segle XX semblava que s'anava endavant i s'entrava en una altra societat. Ara es fa palès que el canvi era molt feble i que la millora s'havia estancat en un creixement que semblava permetre donar el salt, però que en realitat no el propiciava; la situació actual evidencia que reapareixen alguns dels problemes de fons que no s'havien resolt suficientment bé.

Les dades a Catalunya i Espanya mostren que el nivell de formació és la millor defensa i la millor garantia davant el risc de perdre la feina. Si es compara el nivell d'educació dels llocs de treball que s'han destruït i els que no s'han destruït, queda molt clar que entre la gent amb batxillerat, FP o nivells d'estudis superiors hi ha hagut molta menys destrucció. La gent amb aquests nivells d'educació ha perdut molt menys els seus llocs

de treball que la resta. Analitzant la taxa d'atur, es pot veure que de cada dues persones analfabetes, una està aturada, mentre que entre els universitaris, només una de cada deu ho està.

Malgrat això, els recursos que ara per ara es destinen a la formació són els mateixos de fa una parell d'anys. Enmig d'un canvi de cicle com aquest, per avançar cap a noves polítiques s'ha de poder reaccionar més ràpidament.

En segon lloc, sembla que s'ha acabat un cicle de polítiques d'ocupació, de formació i socials molt depenent del que marcava la Comissió Europea. Malgrat que hi ha debats pendents a nivell europeu sobre com reforçar una política europea, en aquests moments s'ha de recórrer als recursos disponibles ara mateix, i per tant s'ha de meditar bé com s'utilitzen aquests recursos per fer front a la situació actual; això vol dir racionalitzar molt les polítiques d'ocupació, les polítiques de formació i les polítiques

→ Hi ha una diferència significativa determinada per la formació, i està demostrat que la inversió en educació és un dels millors instruments per fer front a la desocupació, per impulsar la inserció social i laboral. ←

d'inclusió, perquè tinguin un efecte molt més impactant del que han tingut fins ara, durant el temps en què hi havia uns certs recursos disponibles, coses ben fetes i ben estructurades.

El treball és un element clau, i això no és només un problema teòric; és també un problema pràctic. Les millors pràctiques que s'han anat acumulant en l'àmbit de les polítiques d'inserció són aquelles que han passat per la inserció a través del treball. Les millors, més eficients i més barates són les que compten amb els centre espacials de treball, les empreses d'inserció i, en definitiva, tots aquells programes on l'element treball era clau per activar i inserir les persones. Per tant, caldria revisar aquests canvis, treure'n els elements positius i projectar-los com a eina de transformació en les polítiques d'ocupació; s'haurien de pensar

fórmules que permetin reforçar el treball. El treball és i seguirà sent l'element clau de la inserció de les persones durant els propers anys. Ja s'han vist les possibilitats i els límits del model de polítiques d'ocupació i d'inserció que s'ha seguit fins ara, i funciona relativament bé quan els nivells d'atur són baixos; per contra, quan hi ha alts nivells d'atur, com els actuals, s'ha de començar a repensar com trobar noves polítiques d'ocupació. Fa un temps,

→ No es poden seguir fent les mateixes polítiques d'ocupació o d'inserció que s'han fet en el passat, se'n necessiten moltes més. ←

tenir aquí un atur del 6 o el 7% semblava la plena ocupació, però en canvi a França hi havia un atur lleugerament més alt i ja s'estaven reformulant les polítiques d'ocupació. L'efecte de la crisi ha d'ajudar a reformular aquestes polítiques també a Catalunya, per fer-les eficaces en un context d'una certa durada, buscant com a objectiu l'ús del treball com a clau per a la inserció. ➤

Autonomia, socialització i suport per a una sortida col·lectiva

Teresa Torns

Intentant pensar què vol dir «persones sense treball» i «treball i ciutadania», es fa palesa una confusió terminològica entre treball i ocupació. No existeix la possibilitat de societat sense treball; un altre debat és, però, si serà possible que tothom tingui una ocupació. Hi ha uns mínims universalitzats i es garanteix un cert benestar lligat al concepte d'ocupació, no al de treball.

En relació amb els perfils dels exclosos i sabent que el treball és obligatori per poder sobreviure, s'ha de dir que hi ha persones que estan plenament reconegudes i tenen dret a l'ocupació, mentre que d'altres no tenen reconegut plenament aquest dret, però en canvi sí que tenen molt de treball. A més, en aquest darrer cas, cal tenir present si l'ocupació que troben està reglada pel mercat o si, pel contrari, es tracta d'una ocupació que forma part de l'economia submergida..

→Malgrat que els especialistes diuen que només hi ha desigualtats socials de classe, també existeixen les de gènere, que condicionen molt la vida en relació al treball i l'ocupació; a les persones novingudes els està afectant de manera especialment vistosa aquest fenomen. ←

Vist des d'aquesta perspectiva, una de les coses més sorprenents és que fins ara el risc d'exclusió social estava basat precisament

en el fet de no tenir un lloc al mercat de treball. En canvi ara, i si pensem en el futur de la nostra societat, ens trobem amb un sistema que exclou parcialment algunes persones, com ara les dones, del mercat laboral, o que les aboca a una economia informal que, malauradament, gaudeix d'una llarga tradició al nostre país. Les escandinaves van idear un model d'inclusió parcial: si esdevien mares, es retiraven i treballaven a temps parcial. La diferència en el cas d'Espanya és que aquí les dones que treballen a temps parcial ho fan perquè no tenen la possibilitat de treballar a temps complet.

→ L'atur és una possibilitat que podia convertir-se en un període de formació, condició necessària però no suficient per accedir al mercat laboral, donat el volum d'atur estructural que patim des de fa trenta anys. ←

Una de les coses que passaven a Espanya i a Catalunya l'any 1985, incomprendibles per a països com França o Alemanya, és que malgrat unes taxes d'atur femení que superaven el 25%, no hi havia un conflicte obert; el sistema espanyol exclouïa molt interessadament una part de la societat i tolerava molt bé —en clau d'hipocresia— que les dones que fossin mares o mestresses de casa no estiguessin plenament incloses al mercat de treball. Era el funcionament normal del sistema, que no deixava de ser una forma d'exclusió.

Pel que fa a les competències professionals, és curiós com avui ja no es parla massa dels «nous filons d'ocupació»; només fa quinze anys que es van idear i el discurs formal va escampar que es necessitaven treballadors, empleats i empleades, ocupats, flexibles, polivalents, disponibles laboralment 24 hores els set dies de la setmana, i amb molta mobilitat geogràfica. (Això últim és interessant, sempre que sigui una mobilitat geogràfica que es pugui triar.)

Es tracta d'un repte que pot esdevenir un model d'inclusió en positiu: si la gran majoria de la població treballa cobrant un salari i en unes millors condicions laborals, hi haurà la possibilitat de que aquestes tasques de cura es puguin professionalitzar i, per tant, no es necessitin tantes d'aquestes dones en situació precària; és absolutament necessari que això es faci perquè, mentre no es fa, la distància entre l'esclavatge i aquestes dones és molt curta. S'han professionalitzat tasques de sanitat, ensenyament i serveis socials, entre d'altres, que fa cinquanta anys era impensable que s'institucionalitzessin.

→ Les persones no qualificades tenen un filó d'ocupació absolutament destinat a elles, el dels serveis d'atenció a la vida diària, que en aquests moments és un gueto feminitzat i etnoestratificat. Hi ha molta necessitat de mà d'obra barata, i això vol dir dones mal pagades i, si pot ser, immigrants. ←

En l'àmbit de la recerca de feina i de quines són les competències que necessiten els treballadors del segle XXI, una persona, a més de ser flexible i polivalent, per poder ser adulta i estar disponible per produir, reproduir i generar benestar per a ella mateixa i per a les persones que l'acompanyen, ha de poder educar-se formalment en garantir la seva autonomia personal, i en saber donar suport i benestar a les persones que l'envolten. Aquesta és una tasca que no es procura perquè tothom creu només en la formació per anar al mercat laboral; però cal parlar —i molt— d'autonomia i de dependència, sobretot perquè hi ha un cicle de vida cada cop més llarg i un cicle laboral cada cop més curt. Encara està per veure que es puguin estar disponibles 24 hores els set dies de la setmana, des dels 16 fins als 65 anys; això és un disbarat i, ara que ho imposa la lògica empresarial, potser és moment també per impulsar la mesura contrària des de l'altre bàndol.

També podrien posar-se en valor les habilitats adquirides pel procés de socialització, de classe, de gènere, d'ètnia... No hi ha solucions individuals, la sortida és col·lectiva, però no perquè tothom hagi d'anar junt, sinó perquè un només és algú si es pot relacionar amb l'altre; per això és molt important reforçar les xarxes de suport, tant les professionals i les veïnals com les familiars. ➤

Aportacions al debat

**Jose Antonio
Alcaide**

**Jordi
Ferrer**

**Jordi William
Carnes Ayats**

**Jordi
Sánchez**

UGT

Comissió
d'Immigració
d'Entitats
Catalanes d'Acció
Social (ECAS)

Tinent d'Alcalde
d'Hisenda i Promoció
Econòmica de
l'Ajuntament de
Barcelona i President
de Barcelona Activa

Adjunt general al
Síndic de Greuges
de Catalunya *

Amb motiu del Congrés Treball i Ciutadania es va constituir un Comitè Assessor que va guiar les accions del Comitè Organitzador i va aportar una visió panoràmica dels objectius i dels continguts. A més dels autors de les aportacions que recollim en aquestes pàgines, en van formar part les següents institucions, entitats i empreses: Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya, Foment de Treball, Departament de Participació de la Generalitat de Catalunya, Diputació de Barcelona, Universitat de Barcelona, Fundació PIMEC, CCOO, CEESC, ONCE.

* Va participar al Congrés Treball i Ciutadania en qualitat de Director de la Fundació Jaume Bofill, càrrec que va ocupar fins al març del 2010.

**Montserrat
Ballarín**

**Comissió
d'Inserció
Sociolaboral**

**Xavier
Villarejo**

Presidenta
delegada de l'Àrea
de Benestar de la
Diputació de
Barcelona

ECAS

Fundació Ared

Jose Antonio
Alcaide

UGT

Les sortides no poden ser individuals, han de ser col·lectives, però tampoc poden ser locals. Hi ha uns objectius per a aquest mil·lenni i, òbviament, es necessiten unes regles que siguin aprovades i compartides pel conjunt dels països.

A les tres preguntes plantejades caldria afegir-ne encara una quarta: el lloc de treball, s'ha de demanar? De vegades, quan es parla d'una persona que està a l'atur, sembla que tingui la culpa de trobar-se en aquesta situació. Ens hem plantejar també en quines condicions estem disposats a treballar. Evidentment, la formació ha de ser el futur, com també la capacitat de les persones i la millora del seu capital; no només per canviar el model productiu, sinó també perquè ja no es pot pensar que una feina és per a tota la vida: les feines duren el que el dura el seu producte o el servei que es dona. Però, davant aquesta realitat, el que es pot fer és que les persones que entrin i surtin del mercat laboral disposin d'unes condicions òptimes per tornar a entrar en aquest mercat de treball el més aviat possible. Quan es parla de treball s'ha de pensar si es parla de treball remunerat o no, i si aquest treball remunerat vincula drets socials o drets de ciutadania; entre d'altres coses, perquè

si algú no té un treball remunerat és absurd que intenti, per exemple, apropar-se a una oficina bancària a demanar un préstec hipotecari.

És molt important la dignitat del treball, la seva funció integradora a la societat. Des d'UGT s'ha contribuït històricament a la revisió dels aspectes més negatius del treball, com ara l'esforç físic, els riscos per a la salut, les jornades excessives, els salaris ínfims... Treballar no pot significar assegurar només l'assistència, sinó que ha de comportar la realització de la persona i la seva participació en la vida social. Per incorporar encara un altre element, es pot afegir que hi ha moltes entitats amb les quals UGT col·labora i que tenen com a objectiu poder inserir laboralment els col·lectius de ciutadans que tenen més dificultats per incorporar-se al mercat ordinari de treball; però aquesta inserció només es completa si, a més de poder treballar a les entitats d'inserció i als centres especials de treball, també permet que, al final, aquestes persones acabin treballant a l'empresa ordinària. Gràcies a la responsabilitat social empresarial es pot exigir que les empreses facin alguna cosa per a la inserció dels individus exclosos, no només per als treballadors.

Jordi Ferrer

Comissió
d'Immigració
d'ECAS

La societat catalana ha viscut uns anys de bonança i molts ciutadans han trobat el seu espai dins del mercat de treball. Això ha permès un ascens social, però hi ha un col·lectiu que ha trobat el seu espai laboral en les feines més precàries, en situacions de risc, d'inseguretat i de poca estabilitat. El context ha canviat i la crisi econòmica ha fet que la població autòctona i els treballadors immigrants comencin a competir per uns mateixos llocs de treball precaris. Aquesta nova situació pot tenir algunes conseqüències, entre les quals destaca el fet que els treballadors immigrants quedin exclòsos del mercat laboral. Les persones del sector de l'acció social hem vist que, a l'hora de contractar, les empreses tenen certa preferència pels treballadors nacionals en detriment dels immigrants, la qual cosa es pot traduir en risc d'exclusió i, alhora, pot generar una certa competència o competitivitat entre diferents grups socials. El resultat de l'expulsió de treballadors immigrants del mercat laboral no només és l'abocament a una situació de marginalitat, sinó també la pèrdua de la seva condició administrativa legal, cosa que suposa també una pèrdua dels drets administratius de ciutadà i la possibilitat d'exercir-los. Per altra banda, la lluita per uns mateixos recursos també pot produir una lluita social; tot i que encara no s'ha produït, en el dia a dia del treball en l'atenció a persones immigrades es va copsant una certa verbalització d'aquesta situació de risc i possible conflicte.

En referència a la formació, si es parla en concret de la formació de treballadors immigrants, no només es tracta d'adquirir més competències i uns coneixements que permetin desenvolupar una feina, sinó que en molts casos també cal assolir uns determinats hàbits de treball i competències bàsiques que permetin accedir al lloc de treball, superant amb èxit un procés de selecció, i mantenir-lo.

La Comissió d'Immigració d'ECAS es formula tres preguntes:

- Quines accions s'han de prioritzar des de cadascun dels estaments socials per evitar els efectes d'una crisi social que es pot produir a causa de la crisi econòmica i de la dificultat d'accés al mercat de treball? Els professionals de l'acció social estem preparats per a un enfrontament d'aquest tipus?
- Quines propostes innovadores hauríem de desenvolupar perquè la població immigrada no quedi exclosa del mercat de treball? No es busquen només propostes d'adquisició d'habilitats, coneixements o competències, sinó també fórmules que permetin l'adequació al lloc de treball en els àmbits que generen ocupació, o que la poden generar en el futur.
- Quines novetats cal introduir per tal que la població immigrant accedeixi al món laboral? Segurament cal adaptar les sessions formatives a la seva realitat, modificant-ne per exemple la durada, cercar ajuts econòmics, aconseguir contactes amb les empreses....

**Jordi William
Carners Ayats**

Tinent d'Alcalde
d'Hisenda i Promoció
Econòmica de
l'Ajuntament de
Barcelona i President
de Barcelona Activa

Tinent d'Alcalde d'Hisenda i Promoció Econòmica de l'Ajuntament de Barcelona i President de Barcelona Activa

En l'actual context econòmic esdevé imprescindible promoure actuacions coordinades, sumant esforços entre tots els agents, institucions i entitats, que permetin ampliar les oportunitats d'ocupació dels ciutadans i ciutadanes dels nostres territoris. En aquest sentit, la ciutat de Barcelona compta amb un Pacte per a l'Ocupació de Qualitat que renova una llarga trajectòria de concertació i que és el marc on es defineixen les prioritats en les que desenvolupar les polítiques actives d'ocupació i desenvolupament local a la capital de Catalunya.

La realització del Congrés Treball i Ciutadania ens va permetre compartir i reflexionar sobre noves respostes a preveure davant de noves necessitats i dels reptes actuals del nostre mercat laboral, especialment en relació a les persones amb majors dificultats d'inserció laboral.

Així mateix, cal desenvolupar polítiques actives d'ocupació adequades a les necessitats dels col·lectius més vulnerables, i un model de creixement econòmic que generi oportunitats d'ocupació per a totes les persones. Cal apostar per un model de creixement econòmic que incorpori més valor afegit i innovació, i que permeti assolir altes quotes de competitivitat, benestar i cohesió social.

Jordi Sánchez

Adjunt general al
Sindic de Greuges
de Catalunya

La immediatesa amb la que vivim i l'espiral del dinamisme social i econòmic –abans de creixement i ara de recessió– ens impedeixen encertar en les preguntes adients per orientar les respostes que la tendència de canvi global ens urgeix.

El Congrés Treball i Ciutadania va ser una oportunitat excel·lent perquè els agents socials i econòmics, així com els actors polítics, acadèmics i, sobretot, els professionals, busquéssim conjuntament aquestes preguntes, com a pas indispensable per encertar en les propostes que ens encarin al futur. Si encertem en les preguntes, les respostes arribaran, d'això ningú n'hauria de tenir dubtes.

El Congrés ens va permetre qüestionar-nos, sense més limitació que la honestedat intel·lectual, el paper del treball en la nostra societat, les vies per fer que l'exercici de la ciutadania no sigui un recurs retòric i, sobretot, què cal per aportar llum a les qüestions clau que relacionen ciutadania i treball.

**Montserrat
Baltarín**

Presidenta
delegada de l'Àrea
de Benestar de la
Diputació de
Barcelona

Un dels principals objectius estratègics de l'Àrea de Benestar Social de la Diputació de Barcelona és el suport als serveis socials municipals en el foment de la inclusió i la cohesió social.

Entenem que des del món local i des de la complicitat de totes les administracions i agents socials podem avançar vers l'enfortiment de les xarxes socials i una concepció de la ciutadania amb un fort valor inclusiu i cohesionador.

Entenem el Congrés organitzat per Entitats Catalanes d'Acció Social com una oportunitat per reflexionar i enfortir la solidaritat, la inclusió i la cohesió social. Un repte col·lectiu pel qual treballem des de la Diputació de Barcelona i que creiem que amb el Congrés Treball i Ciutadania podrem impulsar amb més força i major compromís.

Xavier
Villarejo

Fundació Ared

Des de la Fundació Ared, sempre hem cregut en el nexa entre treball i ciutadania; és a dir, en que quan una persona accedeix a un lloc de treball, està fent el camí per aconseguir les eines per ser un ciutadà més.

Davant la greu situació econòmica i el context social que ens envolta, aquesta relació sembla més evident. El treball és l'eina per aconseguir que les persones s'integrin amb plena normalitat a la societat.

Les entitats que treballem per facilitar la integració sociolaboral dotem de competències, habilitats, actituds i recursos a les persones, per tal que puguin trobar el seu camí cap a la inclusió efectiva. Utilitzem com a eina metodològica els dispositius personalitzats de formació i/o inserció. Tot i treballar aspectes laborals des de l'inici dels itineraris, es treballen hàbits i habilitats que serveixen per a la vida quotidiana, per al dia a dia, facilitant aquest trànsit del món laboral a la societat.

Tenir una feina remunerada i que produeixi satisfacció personal implica facilitar el camí cap a la integració social, atès que s'efectua un procés d'inclusió que permet exercir els drets que tots tenim com a ciutadans, i que ens permeten créixer com a persones.

Les entitats que treballem en l'àmbit de la inserció laboral considerem cabdal que, des dels diferents programes, serveis i activitats que portem a terme, es fomenti i potenciï la relació entre treball i ciutadania com a eina per recolzar amb fermesa el pla de treball que la persona efectua vers la seva inserció laboral i integració social.

La bretxa entre el treball i la ciutadania s'ha d'anar reduint mitjançant el foment de la igualtat d'oportunitats i l'accés als diferents serveis que la societat oferta i/o disposa. Complementàriament, el treball de cooperació i col·laboració entre administracions públiques, entitats i empreses ha de ser un facilitador perquè aquesta bretxa es tanqui.

Les polítiques d'ocupació han de permetre que accedir, ocupar i mantenir un lloc de treball sigui la clau per afavorir de manera activa la inclusió social dels grups més vulnerables amb els quals treballem des de les entitats d'acció social (dones, joves, persones nouvingudes, aturats/des de llarga durada, persones d'ètnia gitana, persones en situació de privació de llibertat, persones amb discapacitat, etc.). Implicar l'individu en el seu itinerari o pla de treball com un agent actiu fa que sigui i se senti responsable dels objectius i fites aconseguides. En segona instància, aquest individu serà capaç de motivar les persones del seu entorn

i mostrar-los que sortir de la pobresa i la marginació és possible. L'inici d'una nova etapa de millora personal, econòmica i social esdevé el millor argument a l'hora de promoure el procés en altres casos que parteixin d'una situació de partida similar.

Per altra banda, considerem que les persones beneficiàries de les polítiques d'ocupació haurien de ser més escoltades en el procés de disseny i planificació de les mateixes. Difondre la realitat de la exclusió social i sensibilitzar sobre les dificultats d'accedir a una feina per part de persones que, degut a la seva experiència de vida, no han pogut fer-ho amb anterioritat, facilita la tasca d'inserció laboral; en el procés hi intervenen diversos agents —empreses, treballadors ja en actiu, etc— que, de ben segur, contribuiran en major mesura a fer-la possible. Però, alhora, és imprescindible conèixer les especificitats de les persones i tenir una visió acurada de la seva realitat per oferir-los eines adequades.

Experiències com el Congrés Treball i Ciutadania posen de manifest que si tothom estem sensibilitzats i tenim informació sobre la temàtica de la exclusió social i la inserció laboral poden promoure i ajudar de moltes maneres a eradicar aquesta situació o bé que la situació millori.

Sonia Fuertes
Vocal de la Junta
Directiva d'ECAS

Repensant l'aliança entre treball i ciutadania

La societat del segle XXI i els trets que la caracteritzen ens dibuixen un escenari radicalment nou que comporta repensar determinades categories com ara 'treball' i 'ciutadania'. La globalització implica interconnexió i interdependència a escala planetària, plantejant noves modalitats de relacions socials i també d'exclusió. La líquüefacció del vincle social que preconitza Bauman o la fragmentació identitària desenvolupada per Manuel Castells abunden en aquesta direcció. Sentiment d'aïllament, pèrdua de referències col·lectives... l'individu s'enfronta avui a canvis sovint vertiginosos que hem d'enquadrar alhora en un paisatge d'incertesa. Els valors de caire universal deixen pas a la radicalització de les individualitats.

Pel que fa al mercat de treball, observem una clara polarització entre treballadors altament qualificats, sotmesos a una exigència de millora i adaptabilitat constants, i persones que suposadament no assolixen les competències requerides i que, per tant, en queden fora. Hem de valorar aquesta premissa amb prudència en la mesura que culpabilitza el treballador i el fa únic responsable de la seva situació. D'altra banda, els nous models d'ideal de treballador apunten cap al model emprenedor amb iniciativa i disponibilitat total, model difícilment compatible amb altres posicions més properes a, per exemple, la conciliació de vida laboral i familiar. En aquest sentit, un tema a reflexionar és la inserció de les dones.

Pensem doncs que en aquest context és necessari, en primer lloc, dotar de contingut les categories 'treball' i 'ciutadania'. Una primera consideració és que 'treball' sovint s'assimila a 'feina', tot i que ambdós conceptes són diferents. Sovint quan parlem de treball ens referim a treball assalariat, ocupació. Ara bé, aquest treball assalariat s'ha de posar en relació a un present laboral que es caracteritza per la desestabilització del lligam social i el treball intermitent. Hem de parlar també de formes de treball precàries que no només no permeten la promoció social dels subjectes sinó que poden contribuir a la seva cronificació. Així, es fa palès com els dispositius d'inserció poden arribar a contradir la seva raó de ser definint col·lectius i afavorint, per tant, dinàmiques d'estigmatització en base a un tret compartit (drogo-dependents, exreclusos...). D'alguna manera, els agents socials han de prendre partit i escollir entre la burocràcia de la inserció o la posició analítica i reflexiva vers la nostra tasca. Dins d'aquesta elecció és de cabdal importància la producció escrita.

Pel que fa a la categoria 'ciutadania', aquesta no pot restar circumscrita estrictament a les relacions d'intercanvi productiu i de consum de béns. 'Ciutadania' suposa accés a la informació, capacitat d'influència, exercici de drets i de deures; entre d'altres.

La inversió en educació i formació es dibuixa com un dels millors instruments per fer front a la situació actual. Ara bé, cal parlar també d'autonomia i de dependència alhora que es reforcen les xarxes de suport. Hem d'avançar cap a una construcció col·lectiva del futur, la cohesió social no pot restar garantida únicament gràcies al paper de les institucions socials. ➤

